

Η «πέτρινη» φόρμα της εξουσίας

www.lavart.gr/i-petrini-forma-tis-eksousias/

Σάββας Πατσαλίδης

Όταν ρωτήθηκε κάποια στιγμή ο Χάινερ Βέρνερ Φασμπίντερ να κατονομάσει τις δέκα καλύτερες ταινίες στην ιστορία του Γερμανικού κινηματογράφου έβαλε στη λίστα και δυο τρεις δικές του, όχι όμως τα «Πικρά δάκρυα της Πέτρα φον Καντ». Το γιατί είναι δική του υπόθεση και δεν μας αφορά. Εκείνο που μας αφορά είναι να μας πείσουν εκείνοι που επαναφέρουν το έργο γιατί το κάνουν. Τι έχει που να δικαιολογεί μια νέα παραγωγή του;

Προσωπικά δεν πιστεύω ότι είναι αριστούργημα. Μπορεί να κρύβει κάποια εκρηκτικά, αλλά όσο περνά ο καιρός γίνονται όλο και πιο βραδυφλεγής. Πράγμα που σημαίνει ότι η πυροδότησή τους, για να λειτουργήσει άμεσα, θέλει κάποιον που ξέρει από επανακαλωδιώσεις και εκπυροσροτητές.

Το έργο

Ρυθμιστική δύναμη του έργου είναι η κυρία που φιγουράρει στον τίτλο, η Πέτρα φον Καντ, σχεδιάστρια μόδας, φιλόδοξη, δυνατή αλλά και με πολλές εσωτερικές ανασφάλειες, τις οποίες προσπαθεί να καλύψει μέσα από τη σχέση της με την Κάριν, μια ελαφρόμυαλη, τεμπέλα και εν πολλοίς αδιάφορη ερωμένη που μένει κοντά της μόνο και μόνο για να την εκμεταλλεύεται οικονομικά.

Μπροστά στην Κάριν η Πέτρα δείχνει ευάλωτη, όχι όμως και απέναντι στις άλλες γυναίκες που μπαينوβγαίνουν στο σπίτι της. Μαζί τους είναι αμείλικτη, σε σημείο ακόμη και αυτή η πιστή υπηρέτριά της, η Μαρλένε, να την εγκαταλείψει στο τέλος. Δεν ξέρουμε αν το κάνει σε αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής ή ενός καινούργιου αφεντικού. Το θέμα είναι ότι

αποχωρεί, αφήνοντας την Πέτρα να απορεί γιατί.

Τώρα σε ό,τι αφορά την πιο πρόσφατη εν Ελλάδι παράσταση του έργου (στο Φουαγιέ του ΚΘΒΕ), ομολογώ ότι περίμενα κάτι καλύτερο από την Κορίνα Βασιλειάδου και τον Χάρη Πεχλιβανίδη, δύο σκηνοθέτες με ταλέντο και καλές ιδέες που εκτιμώ. Με μπέρδεψαν οι σκηνικές τους λύσεις, κυρίως ο τρόπος που δίδαξαν τους ρόλους. Δε λέω, κάποια σημεία μου άρεσαν, όμως ήταν και κάποια άλλα (δυστυχώς αρκετά) που πρόδιδαν την αμηχανία τους μπροστά στις ίδιες τις επιλογές τους, λες και δεν ήταν σίγουροι προς τα πού πάνε. Και για να μην αοριστολογώ, περνώ στο διά ταύτα, εκκινώντας από τον ίδιο τον χώρο.

Ο χώρος και σκηνοθεσία

Βρήκα γενικά εύστοχη την επιλογή του χώρου, όπως εύστοχο και το ψυχρό εικαστικό σχεδιάσμα του (από τις: Γκόγκου, Κανακίδου, Σαμαρτζίδου), χωρίς τις περούκες, τις κούκλες, και τους ψευδοαναγεννησιακούς πίνακες που «ζεσταίνουν» και σημαίνουν το πρωτότυπο. Όπως εύστοχη και η πρώτη «κινούμενη» εικόνα, η υπηρέτρια Μαρλένε η οποία, όσο ο κόσμος ψάχνεται πού να καθίσει, αυτή κουνάμενη σεινάμενη, διεμβολίζει με χάρη τη γύμνια του χώρου, λες και κάνει πασαρέλα. Πόζες από δω, πόζες από κει και φτου από την αρχή. Μια στιλιζαρισμένη επίδειξη του «φαίνεσθαι», που την ενισχύει άλλωστε και η ίδια η επαγγελματική ενασχόληση της Πέτρα: σχεδιάστρια μόδας.

Όλα ένα show, λοιπόν, πριν από το μεγάλο show με σκηνοθετίδα-πρωταγωνίστρια την ίδια την Πέτρα, η οποία ναι μεν αγαπά το ομοίωμα που πηγάζει από το παίγνιο, από την άλλη όμως αυτή είναι που κόπτεται τόσο πολύ και για το «είναι» του έρωτα και της επιθυμίας. Ναι μεν αγαπά τη δύναμη, αυτή όμως είναι που την καταθέτει στα πόδια της ερωμένης της και από θύτης μεταμορφώνεται στο άψε σβήσε σε θύμα.

Αν διάβασα σωστά τις προθέσεις των δύο σκηνοθετών, αυτός ήταν και ο στόχος τους: να αναδείξουν το ρυθμιστικό δίπολο, ψυχρό από τη μια (όπως ψυχρή είναι η εξουσία) και θερμό από την άλλη (όπως θερμή είναι η επιθυμία). Προς τον σκοπό αυτό άφησαν, στο μεγαλύτερο μέρος, εκτός τους ψυχολογισμούς και έδωσαν χώρο σε άλλες ερμηνευτικές λύσεις, πιο «μπρεχτικές», πιο αποστασιοποιημένες και πιο εξωτερικές. Μόνο μία φορά, προς το τέλος, όταν η Πέτρα εκμυστηρεύεται τον έρωτά της, σπάει η «πέτρινη» λογική της «φορμαλιστικής» εξουσίας προκειμένου να φανεί η αντίθεση λογική του «ρεαλιστικού» συναισθήματος. Εκεί διολισθαίνουμε σ' ένα άλλο κλίμα με άλλες ατμοσφαιρικές διαθλάσεις, (σχεδόν στανισλαφσκικές). Και δεν θα είχα δεύτερες σκέψεις ως προς την επιλογή αυτή, εάν το «όλον» του θεάματος ήταν, όπως είπα και πιο πάνω, πιο συμπαγές και πιο σίγουρο ως προς τους στόχους του. Χωρίς να επιμένω, οι καλές σκηνοθετικές προθέσεις αισθάνθηκα ότι δεν διοχετεύτηκαν ακέραιες σε μια ευεργετική διδασκαλία ρόλων (πλην εξαιρέσεων), και αυτό κόστισε και στον ρυθμό και στην ατμόσφαιρα και στην ίδια τη συγκρουσιακή λογική των δρωμένων.

Ερμηνείες

Αρχίζω με τις θετικές εξαιρέσεις, με την πιο έμπειρη Αγγελική Παπαθεμελή, η οποία χωρίς να ακκίζεται, χωρίς να βιάζεται να τα πει, χωρίς να βγαίνει εκτός βεληνεκούς, μας παρέδωσε ένα πλάσμα που νιώθει το ποιόν των εντάσεων, ένα πλάσμα αρκούντως ερωτευμένο και αρκούντως ψυχρό, ένα πλάσμα με καθαρότητα στις προθέσεις και στις επιθυμίες, σχεδόν «δωρική» πες. Ένα πλάσμα που αρέσκεται να εξουσιάζει εκεί όπου δεν επιθυμεί και εκεί όπου επιθυμεί να εξουσιάζεται.

Δίπλα της, βουβός «δούλος-άγγελος», η Μαριάνθη Παντελοπούλου, «ομιλητικότερη» μέσα στην άναρθρη παρουσία της, είναι η δεύτερη θετική και φωτεινή εξαίρεση. Κάθε εμφάνισή της και μια εικόνα με χίλιες λέξεις. Όπως πηγαινοερχόταν από δω κι από κει είχε κάτι που μαγνήτιζε το βλέμμα, που δημιουργούσε την ανάγκη να την προσέξεις. Ακόμη κι όταν ήταν

χαμένη ανάμεσα στα καθίσματα των θεατών είχες την έγνοια της, την έφαχνες να δεις τι κάνει. Δεν την ξεχνούσες, γιατί φεύγοντας από τη σκηνή άφηνε πίσω της τ' αποτυπώματά της, μια μυστηριακή αχλή. Στην Παντελοπούλου είδα ένα πάσχων σώμα που ζούσε μέσα από αυτοφορτιζόμενες σιωπές, όπως κάνουν οι ήρωες του Μπέκετ. Ένα πλάσμα που είδε βαθύτερα και αντί να πει έδειξε, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα μέλη της διανομής που μπορεί να είπαν αλλά αυτό που έδειξαν δεν βοήθησε ιδιαίτερα ώστε να ξεκαθαρίσει αυτό που είπαν. Και αρχίζω με τον πιο αδύναμο κρίκο αυτού του παιχνιδιού της εξουσίας και υποταγής, την Ειρήνη Κυριακού, γιατί σ' αυτήν ανέθεσε η σκηνοθεσία το ρόλο-στιλέτο στα σωθικά της Πέτρα, ένα ρόλο γεμάτο χολή και δηλητήριο σε overdose.

Δεν ξέρω εάν έτσι διδάχτηκε ο ρόλος (όπως τον είδαμε) ή αν αυτό κατάφερε να κάνει η νεαρή ηθοποιός, αλλά όπως και να 'χει το θέμα η εικόνα που μας παρέδωσε κάθε άλλο παρά ευεργέτησε ό,τι επωμίσθηκε. Η Κάριν είναι μια αμφιλεγόμενη φιγούρα, δύσπιστη και άπιαστη και δαιμόνια. Απελευθερώνει μια περίεργη αύρα γύρω της που θέλγει την Πέτρα και αυτό της δίνει την αβάντα να το παίξει σκληρή. Είναι ο ρόλος που κάνει το μαρτύριο της Πέτρα να μοιάζει με αμφίστομη μάχαιρα. Θέλω να πω ότι η Πέτρα ή θα περάσει στην πράξη αφού αντιληφθεί τι γίνεται ή θα συνεχίσει να αναπαράγει μια ματαιοπονία μιας ματαιοπονίας.

Η Κυριακού δεν είχε ή δεν διδάχτηκε τρόπους να αντιμετωπίσει αυτή τη φιγούρα και δη τις οξύτερες πτυχές της. Δεν κατέθεσε φλέγμα ούτε τις αναγκαίες πινελιές ρεαλιστικής θηλότητας ώστε να επικυρωθεί η καταστροφική συνεύρεσή της με την ταλαιπωρημένη ερωτικά Πέτρα. Την ερμηνεία της τη σκέπαζε ένας φλοιός υποθερμίας κι όχι σαδισμού που θα ήταν απόλυτα καλοδεχούμενος γιατί περί αυτού πρόκειται, μια σαδιστική παρουσία στη ζωή της Πέτρα, η οποία στο πρόσωπό της χάνει κάθε αυτοέλεγχο, εισπράττει συμπεριφορά ανάλογη με τη δική της συμπεριφορά απέναντι στη Μαρλένε και όλους που την περιτριγυρίζουν. Με δυο λόγια, ο ρόλος της Κάριν απαιτούσε υποκριτική κυματοθραύση, όπου επάνω του σκάνε με γδούπο τα ερωτικά κύματα της Πέτρα. Εάν είχε συμβεί αυτό η παράσταση θα ήταν διαφορετική.

Επίσης, δεν κατάλαβα το τρα-λα-λά της Στεφανίας Ζώρα (Γκάμπι), μιας νέας ηθοποιού με ταλέντο και εξελίξιμη δυναμική. Γιατί οδηγήθηκε προς την εκβιασμένη υπερβολή, το ξεσάλωμα; Μήπως για να λειτουργήσει ως μια κιτς εικόνα του γενικότερου ξεσαλώματος; Εάν ναι, άτυχη σκέψη γιατί διόλου δεν υποστηρίχτηκε από το σύνολο των σκηνικών δράσεων. Εάν στόχος ήταν να βγει προς τα έξω η προσποίηση, η έλλειψη αυθεντικότητας ή επικοινωνίας δεν περιμένεις την «κόρη» της Πέτρα να το κάνει και μάλιστα με αυτό τον ακραίο τρόπο που βγάζει μάτι. Εάν τέλος, ήταν να εκθέσει με αυτόν το περιπαιχτικό στιλ την άσκηση εξουσίας, τότε ακυρώνει όλα όσα η ίδια η παράσταση θέλει να προβάλει.

Περίπου τις ίδιες απορίες έχω και για την εκκεντρική φίλη της οικογένειας, την καλή ηθοποιό Ρεβέκκα Τσιλιγκαρίδου (Σιντονί), η οποία μπορεί να υποστήριξε με ζωντάνια και πειθώ ό,τι της ανατέθηκε αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αυτό που της ζητήθηκε να κάνει φώτισε ευεργετικά το σύνολο. Σκέψη που κάνω και για την πολύπειρη Ιφιγένεια Δεληγιαννίδου, η οποία έφερε επί τούτου μαζί της το παλιό ώστε να λειτουργήσει αντιστικτικά με το νέο, αλλά οι σκηνοθετικές οδηγίες δεν βοήθησαν ώστε να δικαιολογήσουν την παρουσία της.

Γενικά η σεκάνς αλληλοδιάδοχων ερμηνευτικών πλάνων-εικόνων-σωμάτων, δεν διδάχτηκε συγκροτημένους τρόπους να αποκαλύψει το εσώτερο τοπίο της εξουσίας και να πυκνώσει το πάλεμα ιδεών, αισθημάτων, επιθυμιών, αποστάσεων. Γλιστρώντας επάνω σε μια επιφάνεια λίθων και πλίνθων αμήχανα ερριμμένων, αφυδατώθηκε και μαζί της μεγάλο μέρος από το εξουσιαστικό πλέγμα των σχέσεων.

Κουστούμια

Και έρχομαι στο ενδυματολογικό. Μπορεί να μην είμαι ο κατάλληλος άνθρωπος να κρίνω θέματα που άπτονται της μόδας, αλλά τουλάχιστο μπορώ να διαβάσω έργα. Και στο συγκεκριμένο διαβάζω ότι έχει ως πρωταγωνίστριά του μια γυναίκα fashion victim, μια γυναίκα που λατρεύει τις μοδάτες μεταμφιέσεις. Και διερωτώμαι: Πώς είναι δυνατόν να περιβάλλεται από κακοντυμένες ή, να το πω πιο κομψά, αδιάφορα ντυμένες φιγούρες; Πώς οι τρεις σχεδιάστριες της παράστασης έντυσαν έτσι την Παντελοπούλου, λες και θα την έστελναν (με λουκ συνταξιούχου αεροσυνοδού) κατευθείαν στην εκκλησία. Ή την Κάριν; Ή ακόμη, και πολύ χειρότερα, την ίδια την Πέτρα; Το να φοράς ακριβό παπούτσι δεν κάνει τη διαφορά. Το γενικό λουκ την κάνει. Αυτό γράφει. Γιατί αυτή η θαμπή εμφάνιση; Όσο δε για το νεανικό υποτίθεται look της Ζώρας, καμιά αισθητική δεν κουβαλούσε. Θύμιζε κακόγουστα μιούζικαλ του Δαλιανίδη των 80s.

Συμπέρασμα: η φόρμα που επέλεξε η σκηνοθεσία είχε πολλά και καλά κρυμμένα μέταλλα μέσα της, όμως δεν έτυχαν και της ανάλογης εξόρυξης ώστε να κυρωθεί το παιχνίδι της ψυχρής εξουσίας, και να ξεκαθαρίσει το τοπίο και τα όποια αισθητικά και ιδεολογικά του υλικά, τα οποία δεν παρεπιδημούν μέσα αλλά κάτω από αναγνωρίσιμα σχήματα.

Σε κάθε περίπτωση, και πέρα από τις όποιες ενστάσεις, θεωρώ ότι είναι μια παράσταση που δεν σε αφήνει αδιάφορο. Σε προκαλεί να τη συζητήσεις.

Κείμενο: Σάββας Πατσαλίδης (Lavart)

